

Pojavi socialne resničnosti#

TINA KUMELJ¹ IN BARBARA TURK²

¹*Studio Marketing/ J.W.Thompson, Ljubljana*

²*Center za socialno delo, Zagorje ob Savi*

Povzetek: Socialna resničnost nastaja skozi socialno interakcijo v socialni skupini, je utemeljena s socialnim soglasjem (konsenzom), je nadosebna in relativno stabilna, vzdržuje se v relativno zaprtem, uravnoteženem socialnem prostoru in večina članov socialne skupine se na odklone spontano odziva. To so lastnosti, ki jih številni avtorji pripisujejo socialni resničnosti. Če socialno resničnost razumemo kot skupek socialnopsiholoških pojavov, katerih pomembna funkcija je strukturiranje okolja, potem morajo ti pojavi imeti podobne značilnosti kot sama socialna resničnost. V članku je predstavljen pregled različnih opredelitev izbranih pojavov (socialne norme, skupinske vrednote, stereotipi, predsodki, socialne predstave, organizacijska kultura). Avtorici prikažeta, da lahko kljub pomanjkanju enoznačnih definicij posameznih socialnopsiholoških pojavov in diferencialnih definicij med njimi pri vsakem pojavu najdemo opredelitve (pogleda), ki pojave obravnavajo tudi na kolektivnem nivoju in jim pripisujejo iskane značilnosti.

Ključne besede: socialna resničnost, socialnopsihološki pojavi, norme, vrednote, stereotipi, predsodki, socialne predstave, organizacijska kultura

The phenomena of social reality

TINA KUMELJ¹ AND BARBARA TURK²

¹*Studio Marketing/ J.W.Thompson, Ljubljana, Slovenia*

²*Social Care Center, Zagorje ob Savi, Slovenia*

Abstract: Social reality originates from social interaction in a social group. It is consolidated with social consensus. It is transcendent and relatively stable. Social reality is maintained in relatively isolated, balanced social environment. Majority of members in a social group spontaneously reacts to deviations. These are characteristics which many authors contribute to social reality. If social reality is to be understood as a collection of social-psychological phenomena, of which the important factor is structuring of environment, then these phenomena have to have similar characteristics as social reality itself. In this article various definitions of selected phenomena are presented, such as social norms, group values, stereotypes, prejudice, social representations, etc. The article contends that despite of

*Naslov / address: Tina Kumelj, Studio Marketing/ J.W.Thompson Ljubljana, Vojkova 50, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: tina.kumelj@s-m.si

#Prispevek je bil predstavljen na 3. Kongresu psihologov Slovenije oktobra 1999 v Portorožu v okviru simpozija "Socialna resničnost, kaj bi z njo?".

lack of clear definitions, we can find views that connect the aforementioned characteristics to social-psychological phenomena.

Key words: social reality, social-psychological phenomena, norms, values, stereotypes, prejudice, social representations, organisational culture

CC=3020

Ob pojmu socialna resničnost mnogi najprej pomislimo na Festingerjevo pojmovanje socialne resničnosti iz leta 1950. Festinger socialno resničnost obravnava kot komplementarni del objektivno preverljive fizične resničnosti. Socialno resničnost sestavljajo mnenja, prepričanja, stališča ipd., skratka pojavi, veljavnost katerih posameznik ne more preverjati sam, ampak je njihova veljavnost določena s primerjanjem s prepričanji, mnenji drugih oseb v socialni interakciji. Kadar večina misli, presoja enako, potem je pojav resničen in pravilen. Knippenberg in Wilke (1988) pravita, da pogosto sploh ni objektivne realnosti, ampak da skupina s pomočjo norm ustvari in vzdržuje socialno resničnost, ki jo razumeta kot splošno sprejeti referenčni okvir. Podobno tudi Tajfel trdi, da je socialna resničnost določena z normativnim sistemom, ki določa pomen posameznim vidikom socialne situacije (Bečaj, 1997). Finn Collin (1997) pravi, da človek sam ustvarja svet, v katerem živi. S socialno interakcijo se ustvarjajo socialni odnosi, socialne strukture in ustanove, skratka socialna resničnost. To je kolektivni izdelek z nujno minimalno normativno strukturo. Socialna resničnost je oblikovana z načinom mišljenja in komuniciranja in temelji na socialnem soglasju.

Na vprašanje, ali je socialna resničnost oz. socialno okolje za človeka eksistenčnega pomena, socialna psihologija še išče dokončni odgovor. V psihologiji prevladuje implicitna domneva, da je človek biološko samozadostno bitje, katerega socialnost je drugotnega pomena (Semin, 1986; Duveen Lloyd, 1986; cit. po Bečaj, 1997). Vendar, če gre verjeti Piagetu in njegovemu modelu odnosa med organsko regulacijo in kognitivnimi procesi, potem socialno vedenje ni posledica posebnega nagona (npr. Festingerjev gon po primerjanju), instinkta ali potrebe (npr. Schachterjevo pojmovanje afiliativnosti), ampak odsotnosti biološko posredovanega vedenjskega repertoarja, ki je nadomeščen s socialno oblikovanim strukturnim modelom okolja, t.j. socialno resničnostjo (za natančnejši opis problematike glej Bečaj, 1997). Socialna resničnost po Piagetovem modelu nadomešča biološko pomanjkljivo opremo, ki sama po sebi človeku ne omogoča eksistence. Eksistenčna varnost in preživetje je človeku omogočena s socialno resničnostjo. Struktura okolja, ki je z njo določena, namreč omogoča orientacijo v okolju in predvidevanje, s tem pa odpravlja negotovost.

Značilnosti socialne resničnosti

Literatura pripisuje socialni resničnosti naslednje značilnosti:

- nastaja spontano v socialni skupini skozi socialno interakcijo,
- utemeljena je s socialnim soglasjem (konsenzom),
- je nadosebna,
- je relativno stabilna,
- vzdržuje se v relativno zaprtem, uravnoteženem socialnem prostoru,
- na odklone se večina članov socialne skupine spontano odziva.

V nadaljevanju si nekoliko podrobneje oglejmo posamezne lastnosti.

Socialna skupina

Socialne skupine so izvor in nosilec socialne resničnosti. Socialne resničnosti po definiciji ne more ustvariti posameznik, ampak nastaja skozi socialno interakcijo med člani skupine. Kaj pa je pravzaprav skupina? V socialni psihologiji ne obstaja enotna definicija pojma skupine. Različni avtorji skupino opredeljujejo zelo različno ter poudarjajo različne vidike, npr. skupina je utemeljena s percepcijo enotnosti članov skupine in enotnim vedenjem nasproti okolju (Smith, 1945, cit. po Manstead in Hewstone, 1995); skupino opredeljujejo statusi in vloge, ki jih zavzemajo člani skupin (Sherif in Sherif, 1956, cit. po Manstead in Hewstone, 1995); skupina obstaja, kadar članstvo za posameznika deluje kot nagrada (Bass, 1960, cit. po Manstead in Hewstone, 1995), če navedemo le nekatere.

Z vidika preučevanja socialne resničnosti se zdi smiselno izpostaviti definicije, ki skupino utemeljujejo z medsebojno interakcijo in soodvisnostjo njenih članov. Tako Lewin (1951, cit. po Manstead in Hewstone, 1995) skupino opredeljuje kot *“dinamično celoto [..], ki temelji na medsebojni odvisnosti članov.”* Podobna pojmovanja najdemo tudi pri sodobnejših avtorjih, kot so Aronson, Wilson, Akert (Manstead in Hewstone, 1995), ki ločijo nesocialne in socialne skupine. O nesocialnih skupinah govorimo takrat, ko se na nekem kraju ob danem trenutku znajdeti dve ali več osebi, ki nista(o) v medsebojni interakciji. Pogoj za socialne skupine je medsebojna interakcija in soodvisnost v pomenu, da se morajo člani skupine v težnji po zadovoljitvi svojih ciljev in potreb zanesti drug na drugega. Podobno razumejo skupino tudi Taylor, Peplau in Sears (1994, cit. po Manstead in Hewstone, 1995): *“V skupini so ljudje medsebojno odvisni in imajo potencial za vzajemno interakcijo.”*

Socialna interakcija

Socialna interakcija zajema vse oblike medsebojne izmenjave dejavnosti, komuniciranje v različnih socialnih odnosih ter psihološke procese, ki spremljajo te

dejavnosti (npr. nezavedne dispozicije, nezavedni vedenjski vzorci). Socialna interakcija lahko poteka na različnih nivojih kompleksnosti, od najpreprostejše neverbalne komunikacije do najbolj zapletenega sodelovanja in/ ali tekmovanja, od preprostih diadnih interakcij do najzapletenejših globalnih interakcij med skupinami, institucijami.

Pri socialni interakciji prihaja tako do izmenjave vedenjskih oblik in dejanj, kot izmenjave in delitve socialnih pomenov. Različne ravni in modifikacije socialnih interakcij predstavljajo socialni kontekst vedenja/delovanja in doživljanja posameznikov. (Nastran Ule, 1994).

Konsenz

Konsenz je socialno soglasje o tem, da je nekaj pravilno, ustrezno. Če o človeku govorimo kot o socialnem bitju, potem je konsenz temelj njegovega obstoja kot socialnega bitja. Konsenz o socialnih konvencijah je prvi pogoj za vzajemno razumevanje, komunikacijo in interakcijo. Ljudi povezuje skupaj kot posameznike in kot skupino ter zagotavlja osnovo za skupno identiteto.

V že omenjeni Festingerjevi opredelitvi socialne resničnosti je jasno razvidno, da je konsenz temeljna značilnost socialne resničnosti in temelj veljavnosti mnenj, prepričanj, stališč, ki jih posameznik ne more objektivno preveriti. Pravilnost, veljavnost in primernost mnenj, stališč in prepričanj je določena s številom ljudi v skupini, ki imajo podobna mnenja, stališča in prepričanja. Kot pravi Aronson (1999), se bodo ljudje z veliko verjetnostjo konformirali z vedenjem drugih oseb, ne zaradi strahu pred sankcijo na odklone, ampak ker jim vedenje skupine daje pomembne informacije, kaj se od njih pričakuje v primeru, ko sami z osebno izkušnjo ne morejo pridobiti te informacije.

Nadosebnost

Opredelitve socialne resničnosti predpostavljajo, da lahko nastane, se vzdržuje in spreminja samo v socialni skupini oz. v socialnem sistemu. Kot smo že povedali, je nosilec socialne resničnosti skupina, zato lahko v tem pomenu socialno resničnost razumemo kot nadosebni pojav. Pojem nadosebnost se v literaturi uporablja tudi v drugih pomenih, npr. nekaj, kar je nad človekom; nekaj, kar obstaja mimo človekove volje; nekaj, kar sprejemamo in o tem ne dvomimo; nadosebno v pomenu "tretje osebe"; neznan (izgubljen) izvor; nekaj, kar je rezultat neke zakonitosti, »božje volje« itd.

Relativna stabilnost

Socialna resničnost ima za človeka pomen strukturnega modela okolja (Bečaj, 1997). To pomeni, da osmišlja (strukturira) okolje in s tem omogoča eksistenčno pomembno

orientacijo v okolju in predvidevanje. Na ta način reducira bazično anksioznost (strah pred uničenjem, smrtjo). Zaradi navedenega mora biti socialna resničnost relativno stabilna.

Spontani odzivi na odklone

Kriterij veljavnosti socialne resničnosti je konsenz, zato je nenehno prisotna ogroženost. Če velja Piagetova predpostavka o pomanjkljivi biološki opreми, ki je nadomeščena s strukturnim modelom okolja, torej socialno resničnostjo, potem je vsak posameznik motivacijsko vezan na strukturni model okolja (Bečaj, 1997). Odkloni pomenijo ogorožanje resničnosti (ta je zavarovana zgolj s socialnim soglasjem) in s tem povečanje eksistenčne ogroženosti, zato se pojavljajo trajni in spontani odzivi na odklone, kar omogoča vzdrževanje socialne resničnosti.

Relativna zaprtost socialnega prostora

Relativno zaprtost socialnega prostora lahko razumemo v smislu splošne systemske teorije (Bertalanffy, 1968, cit. po Bečaj, 1997). Vsak organizem je odprt sistem, ki lahko obstaja samo ob nenehni izmenjavi z okoljem (materialne stvari, informacije). Zaradi te nenehne izmenjave je vsak organizem trajno in eksistenčno odvisen od okolja in s tem tudi trajno ogrožen. Izmenjavo z okoljem organizmu omogočajo povratni mehanizmi, ki uravnavajo proces reverzibilnosti. Reverzibilnost je omogočena s postavljenjo mejo med tem in drugimi socialnimi sistemi. Zaradi potrebe po izmenjavi, meja ne more biti nikoli popolnoma zaprta, vendar še vedno dovolj, da je moč doseči uravnoteženost socialne resničnosti.

Če socialno resničnost razumemo kot skup socialnopsiholoških pojavov, katerih funkcija je strukturiranje okolja, potem morajo imeti ti pojavi vse našteje značilnosti. Ali je temu res tako? Naloga se zdi na prvi pogled preprosta. Poglejmo definicije izbranih socialnopsiholoških pojavov (v najinem primeru so to: *stereotipi, predsodki, stališča, socialne predstave, socialne norme, skupinske vrednote in organizacijska kultura*), preverimo, ali opredelitve omenjajo navedene značilnosti, in delo je končano. Ko se zaženemo v knjige, kmalu ugotovimo, da smo si zastavili skoraj nemogočo nalogo. Postane nam jasno, kaj pomeni, da je socialna psihologija mlada veda, ki še nima splošno sprejete teorije in se po T. S. Kuhnu (1974, cit. po Bečaj, 1997) nahaja v predparadigmatskem obdobju. Pri iskanju jasnih opredelitev različnih socialnopsiholoških pojavov namreč naletimo na vrsto težav:

- 1.) kljub težnji, da bi se doseglo enotno pojmovanje posameznih socialnopsiholoških konceptov, v literaturi te enotnosti ni mogoče zaslediti. Za vsak pojav lahko v literaturi najdemo vrsto definicij, ki pojav opredeljujejo iz različnih vidikov. Definicije si včasih celo nasprotujejo;

- 2.) pojmi so pogosto nejasno definirani, kar priznavajo tudi sami avtorji (npr. Moscovici v primeru socialnih predstav). Takšnih definicij ni mogoče operacionalizirati, kar povzroča težave pri empiričnem preverjanju konceptov;
- 3.) v literaturi ne najdemo razlikovalnih definicij socialnopsiholoških pojavov;
- 4.) pojavi se obravnavajo na različnih nivojih (podrobneje glej Doisovo razdelitev različnih nivojev analize v socialnopsihološkem raziskovanju, in sicer: intraindividualni nivo, interindividualni in situacijski nivo, socialno-pozicijski nivo ter ideološki nivo, Nastran Ule, 1994);
- 5.) razmeroma pogost vir neskladij so tudi različna izhodišča ameriške in evropske socialne psihologije. Prva naj bi po mnenju kritikov preveč sledila individualnemu pristopu (t.j. usmerjanje na posameznika kot objekt proučevanja), druga (evropska) pa naj bi se približevala sociološki tradiciji;
- 6.) različna pojmovanja pojma "socialno" pripomorejo k dodatnim težavam. McGuire navaja, da se pojem v literaturi uporablja v 6 različnih pomenih (Fraser in Gaskel, 1990):
 - pojav se nanaša na nek *socialni objekt* v nasprotju s pojavi, ki se nanašajo na ne-socialni objekt,
 - nekaj, kar je splošno, *kolektivno sprejeto* (npr. socialna predstava),
 - socialno v smislu *kolektivno realizirano* skozi socialno interakcijo,
 - socialno z vidika komunikacije: nekaj, kar je *interpersonalno/ medosebno sporočljivo*,
 - pojav, ki omogoča ohranjanje trenutnega socialnega sistema ali kulture,
 - nekaj, kar je *transcendentno*, kar obstaja zunaj posameznika (npr. jezikovne strukture).

Pojavi socialne resničnosti in njihove značilnosti

Vrnimo se k našemu vprašanju, ali za socialnopsihološke pojave veljajo značilnosti, ki smo jih pripisali socialni resničnosti (socialna skupina, konsenz, socialna interakcija, nadosebnost, relativna stabilnost itd.). Kot sva omenili, lahko za vsak pojav najdemo različne opredelitve, ki te pojave obravnavajo bodisi na individualni bodisi na kolektivni (skupinski) ravni. Kljub neskladjem med različnimi avtorji in njihovimi teoretičnimi izhodišči, lahko za vsak pojav najdemo opredelitve, ki pripisujejo socialnopsihološkemu pojavu vse navedene lastnosti.

V nadaljevanju si ogledimo posamezne socialnopsihološke pojave.

Stereotipi

V Blackwellovi Enciklopediji socialne psihologije (Manstead in Hewstone, 1995) so stereotipi definirani kot splošno sprejeta prepričanja o karakteristikah, pripisanih socialnim skupinam in njihovim članom (npr. osebnostne značilnosti, vrednote,

Tabela 1: Značilnosti pojavov socialne resničnosti

pojav	socialna interakcija	skupina	konsenz	nad-osebnost	odziv na odklone	relativna stabilnost
stereotipi	✓	✓	✓	✓	✓	zelo stabilni
predsodki	✓	✓	✓	✓	✓	rigidnost
stališča		učenje	individualne razlike	/	/	pomen za posameznika
individualni pojav						
stališča	✓	✓	✓	✓	✓	✓
kolektivni pojav	✓	✓	✓	✓	✓	plastične, dinamične
socialne predstave	✓	✓	✓	✓	✓	✓
skupinske vrednote	✓	✓	✓	✓	✓	✓
organizacijska kultura	✓	relativno zaprta	✓	✓	✓	✓

pričakovana vedenja). Stereotipi so socialni po izvoru. Nastajajo s socialno interakcijo med člani skupine. Skupina v primeru stereotipov ni samo izvor in nosilec pojava, ampak tudi objekt stereotipa. Stereotipi so splošno/konsenzualno sprejeti in jih bolj ali manj prepoznajo vsi člani neke kulture. Čeprav nekateri avtorji trdijo, da lahko stereotip obstaja na nivoju posameznika (t.j. posameznikova lastna prepričanja o skupini), večina definicij predpostavlja, da so prepričanja stereotipna zgolj takrat, ko so konsenzualno sprejeta med člani določene družbe ali kulture (Katz in Braly, 1933, cit. po Manstead in Hewstone, 1995).

Augoustinos in Walker (1995) navajata, da stereotipi obstajajo neodvisno od posameznikov oz. skupin, ki so jih ustvarile. Torej so nadosebni. So zelo stabilne strukture, ki jih težko spreminjamo. Spremembe stereotipov so občasno možne ob direktnih stikih s člani stereotipizirane skupine ali kadar zagovarjanje oz. uporaba določenega stereotipa ni več zaželeno oz. funkcionalna. Odklon lahko v primeru stereotipov pojmuje kot posameznikovo nepripravljenost sprejetja in uporabe določenih stereotipnih prepričanj. Spontane odzive na odklone lahko pričakujemo tudi v primeru stereotipov. Stereotipi imajo pomembno funkcijo, in sicer vzdržujejo socialno identiteto skupine, omogočajo racionalizacijo negativnih stališč do drugih socialnih skupin ali nepravičnega družbenega reda, strukturirajo okolje v smislu definiranja socialnih skupin in njihovih članov, poenostavljajo vedenje do teh skupin itd. Zaključimo lahko, da imajo stereotipi funkcijo strukturiranja okolja. Ker odkloni ogrožajo eksistenčno pomembno strukturo okolja, lahko pričakujemo, da se bo skupina na odklone odzivala spontano.

Predsodki

Predsodki so koncept, za katerega boste v literaturi našli več različnih definicij. Enciklopedija socialne psihologije (Manstead in Hewstone, 1995) navaja opredelitev, ki je v socialni psihologiji najbolj splošno sprejeta in razširjena, po kateri so predsodki:

- a) poniževalna / škodljiva stališča ali prepričanja,

- b) negativne emocije ali
- c) sovražno / diskriminatorno vedenje

proti drugim osebam zaradi njihove pripadnosti določeni socialni skupini.

Ta definicija predsodkov ne omejuje zgolj na kognitivno področje, ampak vključuje tudi emotivno in vedenjsko komponento, kar nas spominja na trokomponentno definicijo stališč. Kot bomo videli kasneje, je stališče v današnji psihologiji koncept, ki ga večina avtorjev obravnava na nivoju posameznika in kot takega stališče ne moremo opredeliti kot pojav socialne resničnosti. Zdi se, da lahko podobno rečemo tudi za predsodke. Poglejmo npr. teorije, ki iščejo izvor predsodkov v socialnopsihološki motivaciji (npr. teorija grešnega kozla in teorija relativne deprivacije). Teorija grešnega kozla (imenujemo jo tudi teorija frustracije - agresije) pravi, da je predsodek oblika agresije, ki izvira iz frustracij, ki jih posameznik doživlja v svojem socialnem življenju. Ker je pravi vzrok frustracij težko določljiv ali ima preveliko moč, se frustracija razreši z usmerjeno agresijo na nadomestne in šibkejša tarče, kot so manjšine, 'outsiderji'. Teorija relativne deprivacije pa trdi, da so predsodki posledica percepcije razkoraka med pričakovano in trenutno izkušnjo svoje skupine in se manifestirajo v občutkih nezadovoljstva in sovražnosti, ki se usmeri na drugo, boljše ocenjeno skupino. Omenjeni teoriji sicer postavljata posameznika v skupinski kontekst, vendar se pri opisovanju predsodkov osredotočata na posameznika in ne na skupino.

Oglejmo si še druge teorije, npr. teorijo socialne identitete (Oakes, Haslam in Turner, 1994), ki pravi, da temelji identiteta posameznika na osnovi skupine, kateri pripadamo. Ljudje težimo k pozitivni identiteti, zato smo motivirani, da dosegamo pozitivno razlikovalnost svoje skupine ('mi') v odnosu do druge skupine ('oni'). Predsodki naj bi se po tej teoriji manifestirali v stališčih oz. vedenjih, ki krepijo pozitivno podobo svoje skupine in s tem pozitivno socialno identiteto posameznika. Tudi tokrat so predsodki obravnavani na nivoju posameznika (osredotočanje na pozitivno identiteto posameznika), čeprav posameznika postavlja v skupinski kontekst.

V zadnjem desetletju se je z razmahom socialne kognicije pojavil tudi kognitivni pogled na tovrstne pojave. Kognitivni pristop obravnava predsodke v povezavi s stereotipi. Predsodki so obravnavani kot evaluativni del stereotipov (Augoustinos in Walker, 1995) oz. po drugih avtorjih naj bi bil stereotip kognitivna osnova predsodka. Analize se bolj osredotočajo na stereotipe kot predsodke in avtorji pogosto nedosledno uporabljajo oba pojma oz. je njun odnos pogosto nejasno opredeljen. Če smo zagovorniki kognitivnega pristopa, potem z našo nalogo ne bo težav. Kognitivni pristop zagovarja tezo, da so predsodki podobno kot stereotipi pojavi, katerih funkcija je strukturiranje oz. poenostavljanje prekompleksnega okolja in kot taki morajo imeti podobno kot stereotipi lastnosti, ki jih pripisujemo pojavom socialne resničnosti.

Avorji sociokulturnega pristopa iščejo izvor predsodkov v ciljnih in interesih skupin. Predsodki naj bi se pojavili v situacijah tekmovanja in težnje dveh ali več skupin za doseganje cilja (npr. zaposlitev). V primeru soodvisnosti skupin pri doseganju ciljev oz. zadovoljevanju interesov naj bi predsodki izginili. Tudi v tem primeru so predsodki obravnavani na nivoju skupine: pojavljajo se v interakciji skupin, so konsenzualno sprejeti ter nadosebne in zelo stabilne strukture.

Socialne predstave

Kot lahko preberemo v Blackwellovi enciklopediji socialne psihologije (Manstead in Hewstone, 1995), se socialne predstave nanašajo na zaloge znanj (common knowledge) in informacije, ki so splošno sprejete in sestavljajo zdravorazumske (common sense) teorije o socialnem svetu. S. Moscovici (1973, cit. po Augoustinos in Walker, 1995) jih definira kot kognitivne sisteme z lastno logiko in jezikom. *“Socialne predstave ne predstavljajo samo “mnenja o”, “podobe nečesa”, “stališča do”, ampak “teorije” oz. “svežnje znanj”, ki jih uporabljamo za odkrivanje in organizacijo realnosti.”* Socialne predstave so vsebina vsakodnevnega mišljenja. Omogočajo klasifikacijo oseb in objektov, primerjavo in razlago vedenj in objektivizacijo teh vedenj kot del socialne ureditve.

Socialne predstave so koncept, s katerim se avtorji želijo približati sociološki tradiciji (npr. Durheimovemu pojmovanju kolektivnih predstav). Socialne predstave avtorji tako obravnavajo na kolektivni ravni in jim pripisujejo vse iskane značilnosti. Socialne predstave so kolektivno realizirane, kar pomeni, da nastajajo v socialni interakciji med člani neke skupine in jih ne morejo ustvariti izolirani posamezniki. Skupina je izvor in nosilec socialnih predstav. Socialne predstave ustvarjajo socialno resničnost *sui generis* (Moscovici, 1984). Ena od glavnih značilnosti socialnih predstav je, da so splošno oz. konsenzualno sprejete. Moscovici (1984) ne navaja, kolikšna stopnja konsenza je potrebna, da lahko govorimo o socialnih predstavah. Konsenz socialnih predstav po njegovem mnenju ne pomeni uniformnosti. V tem smislu Moscovici pravi, da *“obstaja konsenzualni univerzum, pri čemer pa ne gre za popolni konsenz v vsakem elementu oz. na vsakem nivoju”* (Moscovici, 1985, str. 92, cit. po Augoustinos in Walker, 1995).

Socialne predstave naj bi nastajale spontano. Moscovici pravi, da zaživijo svoje življenje neodvisno od skupine, ki jih je ustvarila. Socialne predstave so tako nadosebne. Ker imajo socialne predstave funkcijo konstrukcije socialne realnosti, je z odkloni (v tem primeru nesprejemanje oz. odklanjanje ali nasprotovanje določeni socialni predstavi) ogrožena zmožnost skupine po orientaciji, predvidevanju in obvladovanju okolja. Z odkloni se pojavi ogrožanje eksistenčne varnosti. Odzivi na odklone so tako spontani in pričakovani.

Stališča

Koncept stališča odstopa od ostalih pojavov v tem, da je v splošnem stališče obravnavano na individualni ravni, torej na ravni posameznika. Definicije stališč se razlikujejo. Olson in Zanna (1993, cit. po Manstead in Hewstone, 1995) navajata, da te razlike najdemo v različnih poudarkih. Tako ena skupina definicij poudarja evalvacijo stališčnega objekta, druga poudarja prijetna oz. neprijetna čustva, vezana na stališčni objekt, tretja se usmerja na vedenje oz. znanje o stališčnem objektu, četrte pa na vedenjske predispozicije za reagiranje nasproti stališčnemu objektu. Vsem definicijam je skupno to, da gre za evaluativno reakcijo na stališčni objekt, ki pa se lahko pojavlja v različnih modalnostih: kot kognitivni, afektivni ali vedenjski odgovor, ki je lahko verbalen ali neverbalen.

Stališča naj bi nastajala s procesom klasičnega ali instrumentalnega pogojevanja, torej lahko rečemo, da so naučena. Ker je koncept individualiziran, se avtorji ne osredotočajo na vprašanje socialne interakcije oz. socialne skupine. O socialni interakciji lahko govorimo pri procesu učenja, enako tudi o socialni skupini, ki pa je lahko tudi stališčni objekt. Stališča so relativno stabilne strukture, ki opravljajo za posameznika različne funkcije (npr. ego obrambna funkcija, utilitaristična funkcija, ipd.). Stališče je koncept, s katerim v socialni psihologiji pojasnjujemo individualne razlike med posamezniki v evaluativnih reakcijah na stališčni objekt, zato o konsenzu ne govorimo. V tem pogledu ostaja vprašanje nadosebnosti in spontanih odzivov na odklone nebitveno.

Če so stališča pojav na individualni ravni, kako to, da sva ga uvrstili med socialnopsihološke pojave, ki so del socialne resničnosti? Če pogledamo tradicijo pojmovanja stališč, vidimo, da pojav ni bil vedno obravnavan na individualni ravni, ampak so avtorji poudarjali tudi socialno naravo stališč. "Krivdo" za individualizacijo koncepta pripisuje literatura Gordonu Allportu, ki je v leta 1935 v Handbooku of Social Psychology definiral stališče kot *"mentalno in nevrološko stanje pripravljenosti - organizirano na osnovi izkušnje - ki direktivno oz. dinamično vpliva na posameznikovo reakcijo na vse objekte ali situacije, s katerimi je povezan"* (Manstead in Hewstone, 1995). Definicija stališča kot individualna dispozicija se je v socialnopsihološki tradiciji ohranila vse do danes. Socialni vidiki stališč so ostali zanemarjeni. V sodobnem času nekateri avtorji, npr. Eiser, 1994; Fraser in Gaskell, 1989, Laljee, Brown in Ginsburg, 1984, ponovno oživljajo pozabljen socialni vidik stališč (Augoustinos in Walker, 1995). Pri tem izhajajo iz del Thomasa in Znanieckega, sociologa iz začetka 20. stoletja (1918-1920), iz njune znane študije socialne problematike poljskih kmetov, ki so imigrirali v Ameriko (Methodological Note of the Polish peasant). Thomas in Znaniecki sta stališče obravnavala kot refleksijo socialnega sveta v posamezniku. Poudarjala sta, da je stališče koncept, ki ga moramo primarno povezovati s skupino. Stališča posameznikov, ki se nahajajo v istem socialnem okolju, so si zato bolj podobna. Razlike med pripadniki iste skupine so

sicer možne in jih utemeljujeta z vplivom posameznikovih individualnih izkušenj s stališčnim objektom, vendar naj bi bile te razlike vedno manjše kot razlike med posameznimi skupinami. Stališča naj bi se tako uporabljala za pojasnjevanje razlik med skupinami, ne pa posamezniki. Avtorja tudi pravita, da stališča tako omogočajo povezavo posameznika z njegovo socialno skupino, mu dajejo pozicijo v socialnem prostoru in mu omogočajo, da živi socialno. Ta pogled na stališča je kasneje prevzela sociološka tradicija simboličnega interakcionizma (npr. Stryks in Statham) in ga razširila s prepričanjem, da stališča kot oblika pomena izvirajo iz socialne interakcije in komunikacije.

Če torej povzamemo, avtorji, ki zagovarjajo socialni vidik stališč, trdijo, da izvirajo stališča iz socialnega življenja, nastajajo v vsakodnevni interakciji in komunikaciji. So splošno sprejeta. Dajejo pomen socialnemu svetu in nam omogočajo orientacijo v njem. Stališča so osnova socialne identitete posameznika. V tem pogledu imajo vse lastnosti, ki jih pripisujemo socialni resničnosti.

Socialne norme

V primerjavi z ostalimi pojavi, ki sva jih preučevali so norme v literaturi še najbolj enoznačno definirane, gre za standarde vedenja. V Blackwellovi Enciklopediji socialne psihologije (Manstead in Hewstone, 1995) so socialne norme definirane kot *»konsenzualni standardi, ki opisujejo, katera vedenja se morajo oz. ne smejo izvajati v določeni situaciji. Norme predpisujejo socialno zaželeno načine reagiranja v dani situaciji«*. Kljub temu pa tudi norme nimajo enotne definicije, čeprav se o njih ve več kot o drugih pojavih (npr. socialnih vrednotah). Avtorji delijo norme na več načinov, npr. nekateri ločujejo med formalnimi in neformalnimi, drugi med socialnimi in skupinskimi normami. Socialne norme naj bi bile splošnejše in jih lahko obravnavamo na makrosocialni ravni (kot del kulture), medtem ko naj bi skupinske norme bile tiste, ki se oblikujejo v določeni socialni skupini, in jih nekateri avtorji imenujejo tudi skupinski standardi. Na tak način o normah govorijo npr. Krech, Crutchfield in Ballachey (Bečaj, 1997), vendar konkretno v tem primeru med obema vrstama norm ni mogoče ugotoviti bistvenih razlik. Tudi nasploh razlike med socialnimi in skupinskimi normami niso pojasnjene.

Socialne norme so socialne po izvoru, kar pomeni, da nastajajo spontano v socialni interakciji. Nekatero norme človek soustvarja, druge pa prevzame kot dane. Nekateri avtorji povezujejo nastanek socialnih norm s človekovo osnovno potrebo po pripadnosti skupini, drugi z omogočanjem zadovoljevanja potrebe po varnosti in gotovosti.

Ne glede na motivacijsko osnovo norm, ki še ni dokončno pojasnjena, so norme obravnavane kot temeljni element socialne strukture. Poenostavljajo in usmerjajo vedenje, predstavljajo motivacijsko osnovo za določen način vedenja, organizirajo socialno interakcijo in omogočajo, da nam je vedenje drugih ljudi predvidljivo in

razumljivo. Po mnenju mnogih avtorjev norme zagotavljajo uniformnost skupine, ki je potrebna za doseganje ciljev skupine. Zaradi zadovoljevanja človekove potrebe po varnosti in predvidljivosti socialnega okolja so norme relativno stabilen pojav, ki temelji na konsenzu članov skupine. Socialne norme imajo za posameznika pomen tretje osebe, kar pomeni, da jih posameznik doživlja kot brezosebne in objektivne (nadosobne) zahteve, ki jih postavlja skupina (Bečaj, 1997). O tem govorijo tudi v Blackwellovi enciklopediji, ko pravijo, da norme obstajajo neodvisno od posameznika.

Različne norme imajo tudi različno pomembnost za funkcioniranje skupine, kar se odraža v različni stopnji sankcioniranja kršenja norm. Ker pomeni kršenje norm ogrožanje strukture okolja in s tem ogrožanje človekove osnovne potrebe po varnosti, se pojavijo tudi spontani odzivi skupine na odklone oz. kršenje norm.

Skupinske vrednote

V Blackwellovi Enciklopediji socialne psihologije (Manstead in Hewstone, 1995) so vrednote definirane kot transsituacijski cilji, ki služijo kot usmerjevalni principi v življenju posameznika oz. skupine. Ko v Enciklopediji definirajo socialne vrednote, jih obravnavajo z nivoja posameznika in govorijo o načinu oz. naravnosti reagiranja posameznika v situacijah, ko njegovo reagiranje vpliva na rezultat ostalih udeležencev v tej situaciji. Zato sva se odločili, da namesto o socialnih vrednotah, kot jih opredeljuje Enciklopedija, govoriva o skupinskih vrednotah, ki se jih zdi smiselno uporabiti v primeru preučevanja socialne resničnosti.

V okviru raziskovanja kulture različni raziskovalci poudarjajo pomen skupinskih vrednot. Skupinske vrednote naj bi poleg splošnih prepričanj in norm določale kulturo. Osebnostne vrednote kot tudi druge osebnostne karakteristike članov kulture naj ne bi bistveno vplivale na samo vsebino kulture. James, James in Asche (1990) pravijo, da skupinske vrednote opravičujejo normativno vedenje in skupinske aktivnosti, ki izhajajo iz tega vedenja. V primerjavi z normami so skupinske vrednote abstrakten pojav. So razlaga in utemeljitev konkretnjših skupinskih standardov vedenja (t.j. norm). Oboje, tako skupinske norme kot tudi skupinske vrednote, zahtevajo ustrezno soglasje članov skupine.

Kretch, Crutchfield in Ballachey (Bečaj, 1997) obravnavajo skupinske vrednote, poleg socialnih norm in prepričanj, kot del kulture, ki jo delijo na implicitno (jedro kulture) in eksplicitno (vidna plat kulture). Vrednote so po njihovem mnenju del implicitne kulture, ki je eksplicitni nadredna in jo tudi določa, ter predstavlja osnovo za presojanje ustreznosti vedenja in za oblikovanje eksplicitne kulture. Je bolj zabrisana in skrita, posamezniki se je ne zavedajo. Podobno razumeta kulturo tudi Trice in Beyer (1993), ki jo delita na jedro kulture oz. ideologijo in kulturne forme (jezik, navade...), ki predstavljajo opazovalcu bolj vidne plati kulture. Ideologija, ki jo sestavljajo prepričanja, norme in vrednote, naj bi po njunem mnenju predstavljala

bistvo kulture, ki pa se ga člani ne zavedajo. Ideologija ima potemtakem pomen nadosebnega. Tako so tudi vrednote, kot sestavni del kulture doživete kot nadosebne in imajo pomen tretje osebe.

Če gledamo na skupinske vrednote z vidika avtorjev, ki preučujejo organizacijsko kulturo, to se pravi, da skupinske vrednote poleg skupinskih norm in prepričanj določajo kulturo, potem lahko skupinskim vrednotam pripišemo vse lastnosti, ki jih pripisujemo pojavom socialne resničnosti. Kot bomo videli v nadaljevanju, ko bomo obravnavali organizacijsko kulturo, se kultura (s tem pa tudi skupinske vrednote) razvija postopoma kot odgovor na specifične nejasne okoliščine, s katerimi se v svojem življenju sooča skupina ljudi. Nastaja spontano v socialni interakciji v relativno zaprtem socialnem prostoru. Gre za nadoseben pojav, ki temelji na socialnem soglasju in je relativno stabilen, ki ga je zaradi njene funkcije – zadovoljevanja človekove potrebe po varnosti – zelo težko spreminjati.

Organizacijska kultura

Organizacijska kultura je pojav, ki je predmet preučevanja v antropologiji, managementu, sociologiji, socialni psihologiji. Gre za nejasen pojav, ki ima mnogo pomenov in konotacij. Ko govorijo avtorji o kulturi, v splošnem predvidevajo, da so v skupini določeni pojavi (prepričanja, vrednote, norme), skupni članom te skupine. Tako tudi v Blackwellovi Enciklopediji socialne psihologije (Manstead in Hewstone, 1995) ugotavljajo, da je koncept organizacijske kulture ponavadi definiran v smislu splošno sprejetih temeljnih predpostavk, vrednot, norm in artefaktov. Skupno razumevanje omogoča članom, da osmislijo organizacijo in njene zahteve, oskrbuje pa jih tudi z interpretativnimi shemami oz. načini percipiranja, mišljenja, čustvovanja in odnosa do skupnih problemov in aktivnosti.

Schein (1992) kulturo skupine (organizacije) razume kot akumulirano (skupno) učenje skupine, ki zajema vedenjske, emocionalne in kognitivne elemente celotnega psihičnega funkcioniranja članov skupine. Da se skupno učenje pojavi, morajo imeti člani skupine določeno zgodovino skupnih izkušenj, kar pomeni, da mora biti zagotovljena določena stabilnost članstva v skupini. Schein meni, da je kultura produkt človekove potrebe po stabilnosti, konsistentnosti in smislu. Akumulirano učenje zadeva dve vrsti problemov, s katerimi se srečujejo vse vrste skupin, in sicer so to:

- problemi, ki zadevajo preživetje, rast in adaptacijo v svojem okolju in
- problemi, ki zadevajo notranjo integracijo, ki omogoča vsakdanje funkcioniranje in sposobnost adaptacije.

Ker je človek sposoben abstraktnega mišljenja in zavedanja samega sebe, se učenje s pomočjo skupnega sistema komunikacije in jezika ne odvija le na vedenjskem nivoju, ampak tudi na abstraktni ravni. Zato Scheinu akumulirano učenje predstavljajo

temeljne predpostavke oz. prepričanja, ki delujejo na nezavedni ravni. Predpostavke postanejo samoumevne in funkcionirajo na nezavedni ravni, ker vedno znova in zanesljivo rešujejo probleme, s katerimi se sooča skupina.

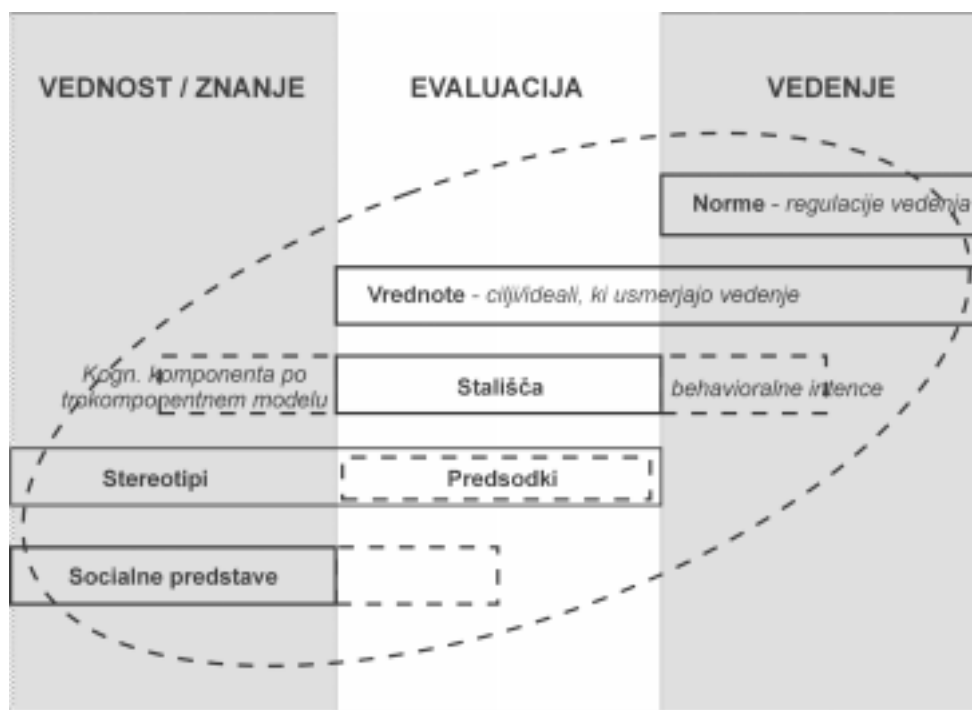
Organizacijska kultura je sestavljen pojav. Tako npr. Trice in Beyer (1993), ki kulturo delita na kulturne forme in substanco oz. bistvo kulture, v bistvo kulture uvrščata splošno sprejeta prepričanja, vrednote in norme. O simbolih, navadah, jeziku in izročilih pa avtorja menita, da so konkretizacija bistva kulture. Tudi Kretch, Crutchfield in Ballachey (Bečaj, 1997) uvrščajo v kulturo skupinske vrednote, socialne norme in prepričanja. Avtorji praviloma delijo kulturo na več plasti. Kultura in njeni elementi so tako lahko bolj ali manj razumljivi, nahajajo se na višjem ali nižjem nivoju zavedanja članov kulture. Schein (1992) glede na stopnjo razumljivosti, razpoznavnosti in stopnjo zavesti akterjev o njihovi prisotnosti strukturira kulturo v tri ravni (temeljna prepričanja, vrednote, artefakte). S tem v zvezi meni, da so norme, vrednote, rituali in klima manifestacija kulture oz. temeljnih predpostavk. Podobno Trice in Beyer (1993) razdelita kulturo na bistvo kulture in kulturne artefakte, skozi katere se kultura manifestira. Bistvo kulture se izraža v njeni ideologiji, le-to pa tvorijo prepričanja, norme in vrednote. Kot sva že omenili pri skupinskih vrednotah, Kretch, Crutchfield in Ballachey (Bečaj, 1997) delijo kulturo na implicitno in eksplicitno. Skupinske vrednote, socialne norme in prepričanja so po njihovem mnenju del implicitne kulture, ki je eksplicitni nadredna in jo tudi določa.

Osnovna funkcija kulture je osmišljanje oz. strukturiranje okolja (in socialnega sistema), tako da postane članom sistema smiselno in predvidljivo. V tem smislu kultura izpolnjuje človekovo osnovno potrebo po varnosti, ki je motivacijska osnova za nastanek kulture. Iz tega razloga je kultura predvsem spontan in trajen proces na neformalni ravni vsakega socialnega sistema, ki poteka v pomembni meri na nezavedni ravni.

Tudi organizacijski kulturi (vsaj za njene centralne lastnosti) lahko pripišemo vse omenjene lastnosti, katere pripisujemo socialni resničnosti. Kultura nastaja spontano v socialni interakciji v relativno zaprtem socialnem prostoru, to se pravi v skupinah, kjer je zagotovljena določena stabilnost članstva. Kultura je nadoseben pojav, kar nam npr. potrjujejo tudi Scheinova temeljna prepričanja, ki so samoumevna, zato se o njih sploh ne razpravlja. Temelji na socialnem soglasju in je relativno stabilen pojav, ki ga je zaradi njene funkcije – izpolnjevanja človekove potrebe po varnosti – zelo težko spreminjati.

Poudarki

Naslednje vprašanje, ki se zastavlja ob primerjavi socialno psiholoških pojavov, je, kaj avtorji poudarjajo, ko definirajo in razlagajo pojave. Po pregledu definicij sva ugotovili, da lahko pri vsakem pojavu najdemo vsaj eno izmed naslednjih komponent: vednost/znanje, evaluacijo in vedenje. V nadaljevanju si oglejmo, katere komponente

Slika 1. Poudarki definicij posameznih pojavov

so poudarjene v opredelitvah posameznih pojavov.

Pri socialnih normah avtorji poudarjajo njihov vedenjski vidik (regulacijo, usmerjanje vedenja). Podobno velja za vrednote, ki predstavljajo abstraktnije utemeljitve in razlage skupinskih standardov vedenja (norm). Vrednote sva uvrstili tudi na področje evaluacije, ker predstavljajo cilje oz. ideale, h katerim skupina teži v svojem delovanju. Stališča so v literaturi pogosto definirana kot evaluativni odgovor na določen stališčni objekt, zato jih primarno uvrščava na področje evaluacije. Po trokomponentnem modelu pa imajo stališča tudi kognitivno in behavioralno komponento. Kognitivni pristop povezano obravnava stereotipe in predsodke. Stereotipi naj bi bili kognitivna osnova predsodkom oz. predsodki naj bi bili definirani kot evaluativni del stereotipa. Pri socialnih predstavah gre za teorije, svežnje znanj, tako da ta pojav primarno uvrščava na področje vednosti oz. znanja. Formirajo se skozi proces kategorizacije oz. usidranja, kot ga imenuje Moscovici. Ob tem tudi dodaja, da je vsaka kategorizacija v osnovi evaluativna, ker vedno vsako stvar kategoriziramo v smislu dobro/slabo. Organizacijska kultura je po najinem mnenju bolj kompleksen pojav.

Kot smo že omenili, je organizacijska kultura sestavljen pojav, katerega naj bi praviloma določale skupinske norme, vrednote in prepričanja. Na tem mestu naju zanima, ali lahko poleg socialnih norm, prepričanij in vrednot kulturo določajo tudi

drugi pojavi, ki jih obravnavamo na tem mestu – stereotipi, predsodki, stališča in socialne predstave?

V literaturi avtorji izrecno ne govorijo o tem problemu, sploh pa zaradi ohlapnih in neenotnih definicij pojava kulture kot tudi vseh ostalih pojavov na to vprašanje ni mogoče dokončno in enoznačno odgovoriti. Avtorji so si dokaj enotni, da gre pri kulturi za večplasten pojav, pri čemer manj razumljivi, skriti, globlji elementi, ki se jih člani ne zavedajo, določajo bolj vidne plasti. Niso si pa enotni v tem, kateri so tisti elementi oz. pojavi, ki sestavljajo bistvo kulture. Schein govori o temeljnih predpostavkah oz. prepričanjih, ki predstavljajo naučene in samoumevne odgovore skupine v zvezi s preživetjem in notranjo integracijo. Vrednote, norme, navade in artefakte Schein razume kot manifestacijo kulture. Trice in Beyer (1993) govorita o ideologijah, ki jih sestavljajo prepričanja, norme in vrednote, in po njunem mnenju predstavljajo bistvo kulture. Podobno vidijo skupinske vrednote, norme in prepričanja kot del implicitne kulture tudi Kretch, Crutchfield in Ballachey (Bečaj, 1997).

Vsi pojavi (stališča, predsodki, stereotipi, socialne predstave) so lahko artefakti oz. manifestacija kulture. Vendar je vprašanje, ali lahko posamezni pojavi postanejo bistvo, jedro kulture (Trice in Beyer, 1993) oz. temeljne predpostavke (Schein, 1992). Socialne predstave so definirane kot teorije, svežnji znanj, ki jih uporabljamo za odkrivanje in organizacijo realnosti. Kot take na pogled spominjajo na Scheinove temeljne predpostavke oz. teorije, kakor jih tudi poimenuje. Ker pa socialne predstave predstavljajo vsebino vsakodnevnega mišljenja in se oblikujejo skozi komunikacijo, jih ne moremo razumeti kot del temeljnih prepričanj, ki so po definiciji samoumevna, in se jih člani ne zavedajo. V tem primeru jih lahko pojmujeemo kvečjemu kot odraz temeljnih prepričanj, torej kot manifestacijo kulture. Lahko pa neka socialna predstava sčasoma postane temeljno prepričanje ob pogoju, da uspešno in zanesljivo rešuje določen problem skupine. Tudi za stereotipe, predsodke in stališča bi veljalo podobno. Schein namreč pravi, da so temeljne predpostavke, preden so postale samoumevne, funkcionirale kot hipoteze o rešitvi določenega problema. Če se izkaže, da določena hipoteza večkrat uspešno in zanesljivo rešuje določen problem skupine, postane taka hipoteza samoumevna. Vendar se nam tu zastavlja drugo vprašanje, in sicer, ali lahko potem še govorimo o socialni predstavi, če le-ta postane jedro kulture?

Za vse pojave bi v principu lahko dejali, da lahko postanejo temeljne predpostavke oz. prepričanja ali bistvo kulture, če izpolnjujejo pogoj, da uspešno in zanesljivo rešujejo probleme v zvezi s preživetjem in notranjo integracijo skupine. Temeljna prepričanja neke skupine so lahko npr. tudi stereotipna ali izražena v obliki predsodkov. Vzemimo npr. zakonsko zvezo med črnici in belci, ki jo pogosto pripadniki obeh ras »prepovedujejo« predvsem zaradi obojestranskih predsodkov. Po Scheinu (1992, glej tudi poglavje o organizacijski kulturi v istem viru) ima kultura skupine (organizacije) oz. organizacijska kultura podobne značilnosti, kot jih Piaget pripisuje strukturnemu modelu okolja. Zato je organizacijska kultura sorodna pojmu socialne resničnosti neke skupine.

Funkcije pojavov

Funkcija socialne resničnosti je strukturiranje okolja, kar pomeni osmišljanje oz. pojasnjevanje okolja ter določanje primernosti vedenja v njem. To funkcijo strukturiranja okolja imenujemo tudi funkcija znanja (v angleški literaturi - knowledge function), ki je značilna za vse pojave, ki sva jih obravnavali:

- pri normah in vrednotah je izražena v smislu razumevanja in predvidevanja vedenja drugih oz. razlaganja in utemeljevanja standardov vedenja;
- stališča nam v smislu funkcije znanja pomagajo razložiti in razumeti svet okoli nas ter organizirati in poenostaviti prekompleksno realnost;
- socialne predstave vzpostavljajo red, kar omogoča orientacijo v okolju in s tem obvladovanje sveta. Omogočajo pa tudi komunikacijo med člani skupin, saj dajejo kode za poimenovanje;
- predsodki in stereotipi strukturirajo okolje v smislu označevanja različnih socialnih skupin in razlikovanja med njimi;
- funkcija organizacijske kulture pa je strukturiranje okolja, saj predpisuje vzorce vedenja, osmišlja okolje ter s tem zagotavlja svojim članom varnost.

Zaključek

Še enkrat velja omeniti, da pojavi, ki sva jih preučevali (socialne norme, skupinske vrednote, predsodki, stereotipi, stališča in organizacijska kultura), v literaturi niso enoznačno opredeljeni. Prav tako primanjkuje razlikovalnih definicij med pojavi. Velik problem pri preučevanju pojavov in njihovi primerjavi predstavlja tudi različno pojmovanje pojavov, saj isti pojav nekateri avtorji obravnavajo na individualni ravni, drugi pa na kolektivni, na kar sva opozorili pri stališčih in predsodkih.

Poleg tega sva ugotovili, da imajo pojavi lastnosti, ki jih pripisujemo socialni resničnosti, in sicer:

- nastajajo v socialni interakciji v socialni skupini,
- so konsenzualno sprejeti,
- nosilec pojavov je skupina, zato jih razumemo kot nadosebne,
- so relativno stabilni,
- na odklone se večina članov socialne skupine odziva spontano,
- nastajajo v relativno zaprtem socialnem prostoru.

Pojavi imajo skupno funkcijo, ki jo imenujemo funkcija znanja, kar pomeni, da strukturirajo okolje, s tem pa članom skupine zagotavljajo eksistenčno varnost in preživetje. To pa je tudi funkcija socialne resničnosti.

Literatura

- Aronson, E. (1999). *Social animal*. New York: Freeman.
- Augoustinos, M. in Walker, I. (1995). *Social cognition. An integrated introduction*. London: Sage.
- Bečaj, J. (1997). *Temelji socialnega vplivanja. [Basis of Social Influence]*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo.
- Breakwell, G.M. in Canter, D.V. (1993). *Empirical approaches to social representations*. Oxford: Clarendon Press.
- Collin, F. (1997). *Social reality*. New York: Routledge.
- Doise, W., Clemence, A. in Lorenzi-Cioldi, F. (1993). *The quantitative analysis of social representations*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Festinger, L. (1950). Informal social communication. V D. Cartwright in A. Zander (ur.). *Group dynamics, research and theory*. New York: A Harper International Edition.
- Fraser, C. in Gaskell, G. (1990). *The social psychological study of widespread beliefs*. Oxford: Clarendon press.
- James, L.R., James L.A. in Ashe D.K. (1990). The Meaning of Organizations: The Role of Cognition and Values. V B. Schneider (ur.), *Organizational Climate and Culture* (str. 40-84). San Francisco: Jossey - Bass.
- Knippenberg, Van A. in Wilke, H. (1988). Social categorization and attitude change. *European Journal of Social Psychology*, 18, 395-406.
- Manstead, A.S.R. in Hewstone, M. (ur.) (1995). *The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. V S. Moscovici in R.M. Farr (ur.). *Social representations*. (str. 3-71). London: Cambridge University Press.
- Nastran Ule, M. (1994). *Temelji socialne psihologije. [Basis of Social Psychology]* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Oakes, P.J., Haslam S.A. in Turner, J.C. (1994). *Stereotyping and social reality*. Oxford: Blackwell.
- Schein, E.H. (1992). *Organizational culture and leadership*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Trice, H.M. in Beyer, J.M. (1993). *The Cultures of Work Organizations*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Prispelo/Received: 14.06.2000

Sprejeto/Accepted: 03.11.2000